

Sigmaplan

Flankerend landbouwbeleid
Begeleiding van actieve landbouwers
in Sigmagebieden.

Flankerend landbouwbeleid

≡ HET SIGMAPLAN: EEN INTEGRALE VISIE	5
≡ DE LOPENDE PROJECTEN	7
≡ NOOD AAN RUIMTE	8
≡ PLANNEN Aangepast	10
≡ BEGELEIDING BIJ GRONDVERWERVING	13
≡ OMVORMING VAN LAND TIJDENS REALISATIE	15
≡ TOEKOMSTIGE ROL VOOR DE LANDBOUW IN NATUURBEHEER	22

HET SIGMAPLAN: EEN INTEGRALE VISIE

Het Sigmaplan met de 'S' van de Schelde omschrijft de toekomst van de Schelde en haar bijrivieren. Het zag het levenslicht in 1977, na de zware overstromingen van 1953 en 1976. Na zo'n vijftientig jaar was het plan toe aan een update. Concreet leidden omvangrijke studies tot een revolutionair en ambitieus plan: het '**geactualiseerde Sigmaplan**', dat de Vlaamse Regering goedkeurde in een besluit in 2005.

Dit multifunctionele plan verbindt recente inzichten in waterveiligheid met noden van de scheepvaart en met Europese richtlijnen inzake natuurbehoud. Tegelijk houden we rekening met recreatiemogelijkheden in en rond de overstromingsgebieden en op de dijken.

Meer ruimte voor de rivier vormt het leidende principe. Om de inwoners van het Zeescheldebekken beter te beveiligen, combineren we het verhogen van dijken met het aanleggen van gecontroleerde overstromingsgebieden.

Zorgvuldig geselecteerde overstromingsgebieden krijgen een dubbele functie, die veiligheid en natuurherstel verenigt. Ze krijgen een natuurlijke inrichting ofwel als getijdennatuurgebied ofwel als *wetlands*. Zo herstellen we de kwaliteit van de Schelde als ecologisch waardevolle biotoop. Hiernaast leggen we ook nog *wetlands* aan waar niet aan getijgebonden natte natuur ontstaat door het verhogen van de grondwatertafel.

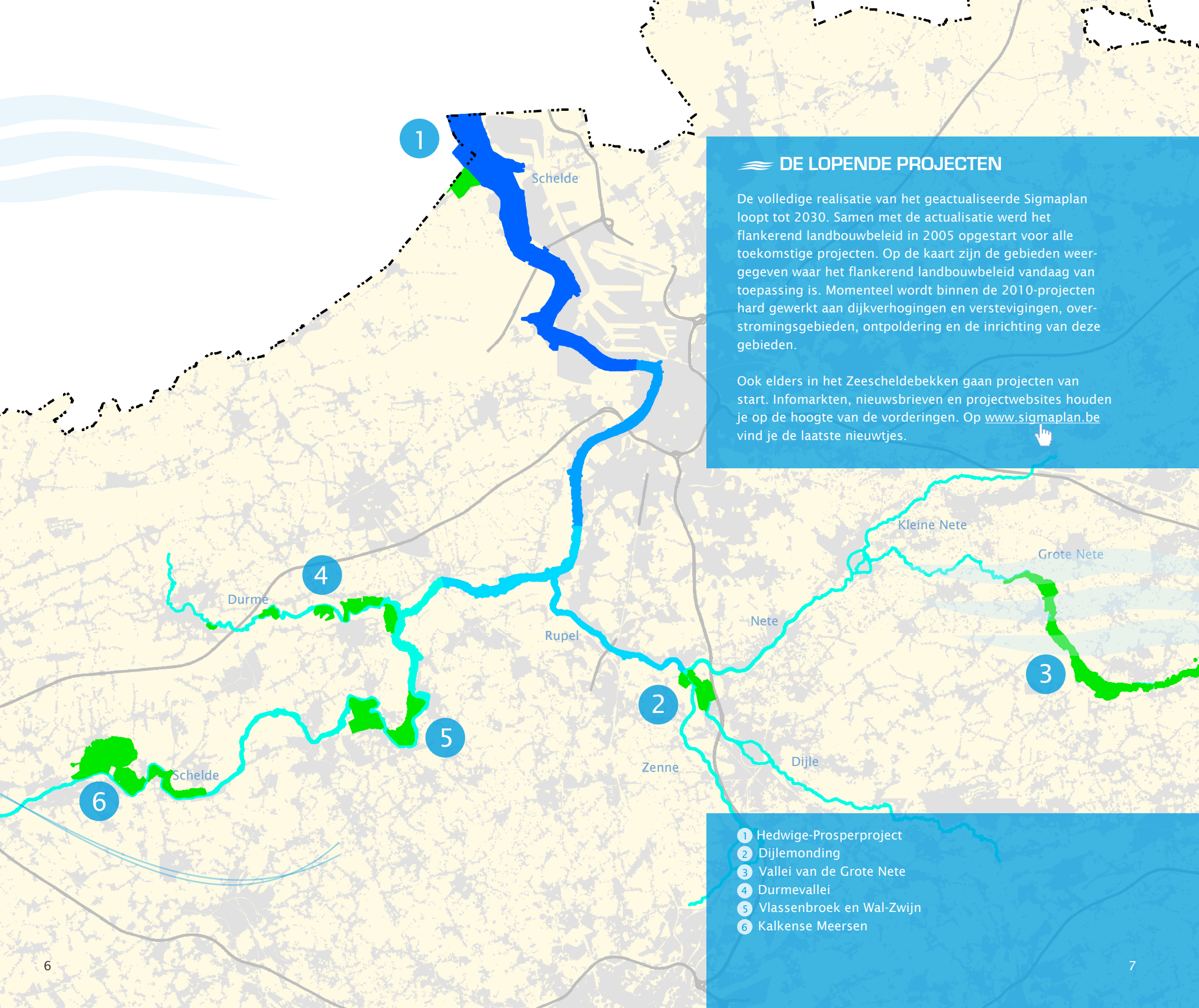
Andere overstromingsgebieden combineren dan weer hun huidige functie als bijvoorbeeld recreatie- of landbouwgebied met hun nieuwe veiligheidsfunctie. Hiervoor passen we de bestaande infrastructuur aan en bouwen we de nodige dijken en uitwateringsconstructies.

Ten slotte leggen we ook natuurgebieden aan die niet dienen als overstromingsgebied. In het Sigmaplan noemen we ze *wetlands*. Daar ontstaat niet aan getijgebonden natte natuur door het verhogen van de grondwatertafel.

Kortom: het Sigmaplan maakt het Zeescheldebekken veiliger en natuurlijker, en biedt tegelijk kansen voor zachte recreatie en economie. Nu, en in de toekomst.

Meer info op www.sigmaplan.be

DE LOPENDE PROJECTEN

De volledige realisatie van het geactualiseerde Sigmaplan loopt tot 2030. Samen met de actualisatie werd het flankerend landbouwbeleid in 2005 opgestart voor alle toekomstige projecten. Op de kaart zijn de gebieden weergegeven waar het flankerend landbouwbeleid vandaag van toepassing is. Momenteel wordt binnen de 2010-projecten hard gewerkt aan dijkverhogingen en verstevigingen, overstromingsgebieden, ontpoldering en de inrichting van deze gebieden.

Ook elders in het Zeescheldebekken gaan projecten van start. Infomarkten, nieuwsbrieven en projectwebsites houden je op de hoogte van de vorderingen. Op www.sigmaplan.be vind je de laatste nieuwtjes.

- 1 Hedwige-Prosperproject
- 2 Dijlemonding
- 3 Vallei van de Grote Nete
- 4 Durmevallei
- 5 Vlassenbroek en Wal-Zwijn
- 6 Kalkense Meersen

NOOD AAN RUIMTE

Het hoofddoel van het Sigmaplan is het Zeescheldebekken beter te beschermen tegen overstromingen en zeldzame natuurtypes te herstellen die de ecologische kwaliteit van de Schelde verhogen. Om het dijkennet te verstevigen, overstromingsgebieden aan te leggen en het natuurverlies een halt toe te roepen, is er ruimte nodig. Die is in het dichtbevolkte Vlaanderen schaars.

■ WELOVERWOGEN LOCATIES

Aan de uitvoering van het Sigmaplan ging uitgebreid studiewerk vooraf. Langs de Zeeschelde en haar bijrivieren werd intensief gezocht naar geschikte gebieden waar de inrichting van overstromingsgebieden zo veel mogelijk effect heeft en tegelijk zo weinig mogelijk schade berokkent aan landbouw, omwonenden en economie.

Gebieden lenen zich het best tot overstromingsgebied wanneer ze laaggelegen en dunbevolkt zijn en daar gelokaliseerd waar ze efficiënte bijdragen leveren aan de veiligheid. Vandaag is zulke open ruimte in Vlaanderen grotendeels landbouwgebied. Het Sigmaplan vermeed de meest landbouwintensieve gebieden. Voor landbouwers die toch grond verliezen, voorziet de Vlaamse Regering begeleiding in de vorm van het flankerend landbouwbeleid.

■ HET FLANKEREND LANDBOUWBELEID

Het flankerend landbouwbeleid stelt de leefbaarheid van een landbouwbedrijf centraal. Het bestaat uit talrijke maatregelen die de gevolgen voor de getroffen landbouwers verzachten. Deze maatregelen zijn heel uiteenlopend en gaan van extra tijd om het landbouwbedrijf om te vormen tot financiële compensaties en ruilgronden.

De flankerende maatregelen worden opgesteld door landbouwexperts. In de thematische werkgroep flankerend landbouwbeleid zetelen belangenorganisaties zoals Boerenbond en Algemeen Boerensyndicaat (ABS), Vlaamse Landmaatschappij (VLM), Natuurpunt, het Departement Landbouw en Visserij, afdeling duurzame landbouwontwikkeling en de initiatiefnemers van het Sigmaplan: Waterwegen en Zeekanaal NV (W&Z) en het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB).

De Vlaamse overheid maakt bovendien het nodige budget vrij voor het flankerend landbouwbeleid, zodat de maatregelen werkelijk kunnen worden uitgevoerd. De VLM coördineert en staat samen met de initiatiefnemers in voor het informeren van de getroffen landbouwers.

PLANNEN AANGEPAST

Na het bepalen van de locatie, werd elk gebied tot op perceelsniveau bestudeerd in een landbouweffectenrapport. Deze studie vormde een belangrijke informatiebron waarmee we grenzen van projectgebieden aanpasten en de planning van de werken beter afstemden op de landbouwactiviteiten. Het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (GRUP) legde deze aanpassingen juridisch vast.

BIJSTURING INRICHTINGSPANNEN OP BASIS VAN LANDBOUWEEFFENCTENRAPPORT

De VLM stelde voor alle Sigmagebieden een landbouweffectenrapport (LER) op. Het gedetailleerde rapport beschrijft de effecten van het Sigma-plan op de activiteiten van de betrokken landbouwbedrijven. Op basis van een bevraging van betrokken landbouwers gebeurde de analyse van de effecten op bedrijfs- en perceelsniveau. Nooit eerder werd voor zo'n uitgestrekt gebied een uitgebreid LER opgemaakt.

Aan de hand van deze informatie werden gebiedsgrenzen, dijktracés en de invulling van bepaalde overstromingsgebieden aangepast. Op die manier verkleinde de impact van het Sigma-plan op de landbouw. De leefbaarheid van landbouwbedrijven stond hier centraal. De landbouwers konden tijdens interviews zelf aangeven wat voor hun bedrijf de meest geschikte flankerende maatregelen waren. Hieruit selecteerden we een bundel van maatregelen. Voor de getroffen landbouwers voorzien we onder meer:

- hulp bij het zoeken naar ruilgronden of bij een bedrijfsverplaatsing
- extra tijd om het landbouwbedrijf om te vormen door fasering van de werken
- grenscorrecties om de leefbaarheid van bepaalde landbouwbedrijven te garanderen, bijvoorbeeld het uitsparen van huiskavels
- aantrekkelijke uitstapregeling voor wie het bedrijf stopzet of voor degenen aan wie de grondenbank geen oplossing biedt.

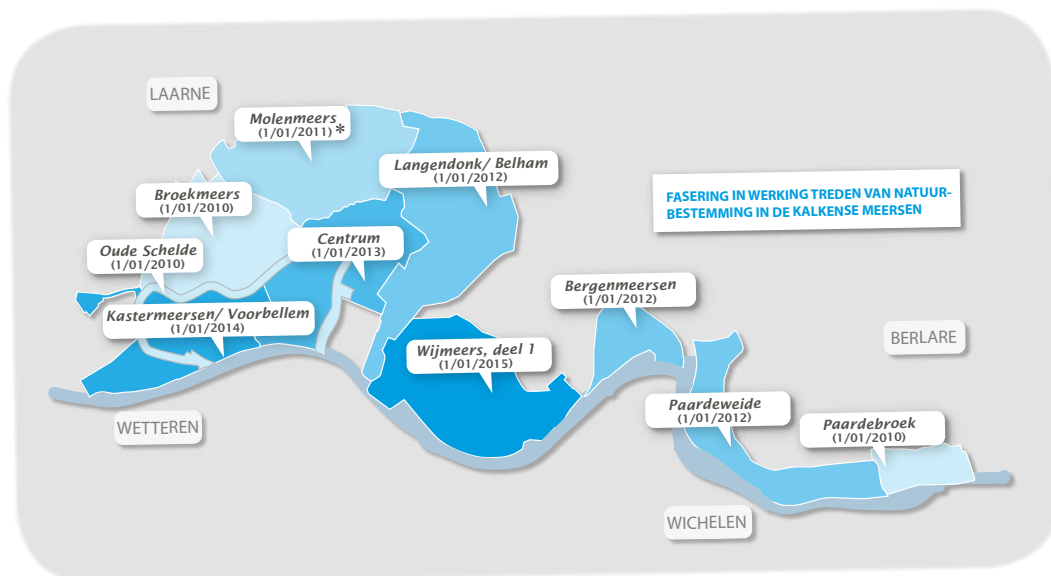
PLANPROCES EN REALISATIE AFGESTEMD OP DE LANDBOUW

In gebieden waar veel landbouwers actief zijn, zoals in projectgebieden Kalkense Meersen en Durmevallei, verloopt de verwerving van de gronden, net als de realisatie van de gebieden in verschillende fasen. In het project Vlassenbroek en Wal-Zwijn is een dergelijke fasering niet aan de orde omdat er vandaag in deze gebieden bijna niet aan landbouw wordt gedaan. In Heindonk aan de Dijlemonding blijft landbouw mogelijk in het gecontroleerd overstromingsgebied.

■ VERANKERD IN HET RUIMTELIJK UITVOERINGSPLAN

De Vlaamse Regering keurde op 26 maart 2010 de gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen (GRUP's) voor de Kalkense Meersen, Durmevallei en Vlassenbroek en Wal-Zwijn definitief goed. Alle deelgebieden krijgen daarin een nieuwe bestemming als natuurgebied, maar niet tegelijkertijd. Afhankelijk van de ligging van de gebieden treedt de natuurbestemming op een ander tijdstip in werking. Dat is juridisch vastgelegd in de goedgekeurde GRUP's. Hierdoor kunnen de landbouwactiviteiten tot dat tijdstip verdergezet worden. Onderstaande kaart geeft weer wanneer welk gebied onder de bestemming natuurgebied valt.

* Molenmeers heeft nu reeds voor het grootste deel bestemming natuur. Als timing voor verwerving en omvormingsbeheer wordt fasering in 2011 aangehouden.

■ BEGELEIDING BIJ GRONDVERWERVING

De VLM biedt bijstand aan landbouwers die actief zijn in de Sigmagebieden. Samen met de initiatiefnemers verzorgt ze zowel informatieverbreiding als begeleiding bij de grondverwerving.

■ GRONDENBANK VERWERFT EN HERSTRUCTUREERT

Een lokale grondenbank zoekt ruilgronden voor getroffen en in hoofdberoep landbouwer zijn. Het principe van de grondenbank is dat wie verder wil werken als landbouwer eigen percelen kan ruilen voor evenwaardige landbouwgrond elders, voor zover die voorhanden is.

Voor een goede werking van de grondenbank heeft de VLM dus percelen nodig in de ruime omgeving van de projectgebieden. Deze ruilgrond komt van landbouwers die hun bedrijf willen stopzetten en van gronden die de betrokken overheidsinstellingen aankochten door middel van hun recht van voorkoop. In april 2010 werd reeds 169 hectare verzameld die als ruilgrond kan worden verdeeld.

■ LEEFBAARHEID PRIMEERT

Zwaar getroffen landbouwbedrijven kunnen de grondenbank vragen om het volledige bedrijf aan te kopen. Daar bovenop kan je als landbouwer in hoofdberoep nog een vergoeding voor bedrijfsverplaatsing aanvragen wanneer je de bedrijfsvoering wilt voortzetten op een andere locatie. Je wordt dan vergoed voor de totale kostprijs van hervestiging. Die vergoeding is beperkt tot de gebruikelijke bedragen die het Vlaams Landbouw-investeringsfonds (VLIF) hanteert.

■ VERGOEDINGEN BIJ VRIJWILLIGE VERKOOP

Als er geen ruilgrond voorhanden is of wanneer je de landbouwactiviteiten wilt stopzetten en gebruik of eigendom wilt overdragen aan de grondenbank, kan je beroep doen op een financiële tegemoetkoming. Ook wie niet persoonlijk getroffen is, kan rekenen op deze ondersteuning bij het overdragen van het gebruik of eigendom van landbouwgrond aan de grondenbank. Onderstaande tabel toont op welke vergoedingen je recht heb. Indien je zowel gebruiker als eigenaar bent, kan je deze vergoedingen cumuleren.

		vergoeding	stimulus
gebruiker van een landbouwgoed	getroffen landbouwer: gebruiker van minstens één landbouwgoed gelegen in het projectgebied	uitwinningsvergoeding	wijkersstimulus (2000 €/ha)
	niet getroffen landbouwer: gebruiker die vrijwillig gronden buiten projectgebied verlaat	uitwinningsvergoeding	vergoeding "vrijwillig beëindigen gebruik" (1000 €/ha)
eigenaar van een landbouwgoed		geschatte waarde	toeslag voor de eigenaar (min. 20%)

De stimuli (in de vierde kolom) worden uitgekeerd in de fase van vrijwillige verkoop. Ze worden niet meer betaald vanaf het 'scharniermoment' dat per deelgebied objectief wordt vastgelegd. Bij W&Z wordt het scharniermoment vastgesteld per deelgebied in functie van de planning van de werken. Bij ANB is het scharniermoment vastgesteld op 1 april van het jaar van de inkleuring als natuurgebied en volgt dus de timing van het GRUP. Voor precieze timing per perceel, neem contact op met de VLM.

OMVORMING VAN LAND TIJDENS REALISATIE

Niet alleen bij de zoektocht naar nieuwe grond of bij onteigeningen kan je rekenen op begeleiding. Landbouwers krijgen immers ook later in het realisatieproces ondersteuning. Dienstenconvenanten bieden je de nodige rechtszekerheid op het gebruiksrecht van de percelen.

■ NIEUWE MOGELIJKHEDEN: OMVORMINGSCONTRACTEN

Het begrip dienstenconvenanten is praktisch uitgewerkt tot aan aantal concrete vormen van omvormingsbeheer. Afhankelijk van de beoogde natuurtypes zijn diverse types omvormingscontracten uitgewerkt. Het type omvormingscontract op het perceel is afhankelijk van de toekomstige bestemming van dit perceel.

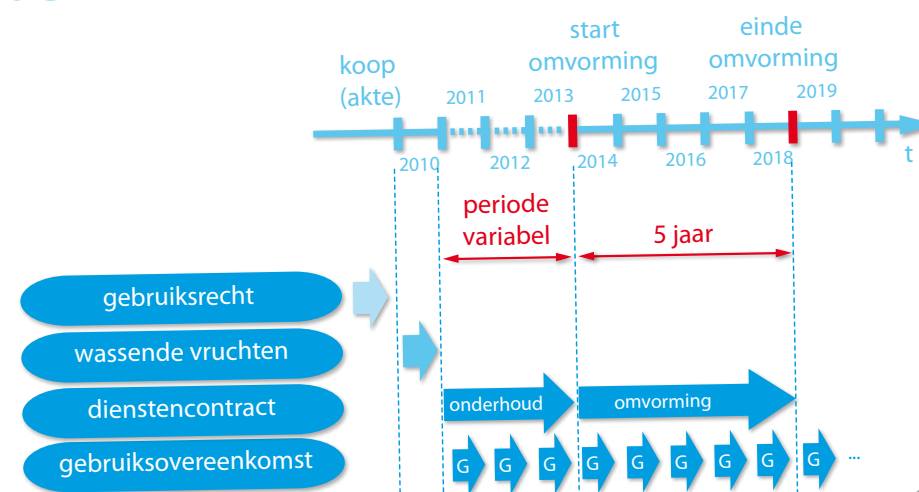
De fasering van deze omvormingscontracten hangt vanzelfsprekend samen met de onteigening en de bepalingen in het GRUP die hierboven toegelicht werden. Bovendien bepalen ook de toekomstige functies van het gebied, wanneer je aan de omvorming van de landbouwgrond kan beginnen. Dat lees je op de volgende pagina's.

■ WETLAND

In wetlands waar natuurherstel de enige toekomstige functie is van een gebied, start het **omvormingsbeheer** in het jaar waarin de nulbemesting (of beperkte bemesting in weidevogelgebied) begint. Bij de vrijwillige verkoop van de percelen bieden we landbouwers een omvormingscontract aan. Hiermee kan je na onteigening, vijf jaar het natuurbeheer op je voormalig perceel uitvoeren tegen een vergoeding (zie pagina 20). Pas na deze periode van vijf jaar zullen de gebieden vernat worden. Dankzij een goede afstemming van de verwerving op de fasering van het GRUP, start het omvormingsbeheer dus pas op het moment dat je als landbouwer ook daadwerkelijk met strikte mestbeperkingen wordt geconfronteerd.

Voor percelen die vroeger verworven worden dan de geplande timing, wordt door ANB een **onderhoudscontract** voorzien. Hierdoor kan je het huidige grondgebruik voor de duur van het contract voortzetten. De beperkingen zijn minimaal. Uiteraard kan scheuren van bestaand grasland niet. Er is een eenmalige premie van 250 euro per hectare voorzien voor het omzetten van akker naar grasland.

SCHEMA CONVENANTEN WETLANDS

WETLAND MET GETIJDENNATUURGEBIED BIJ LAAGTIJ

KALKENSE MEERSEN

WIJMEERS

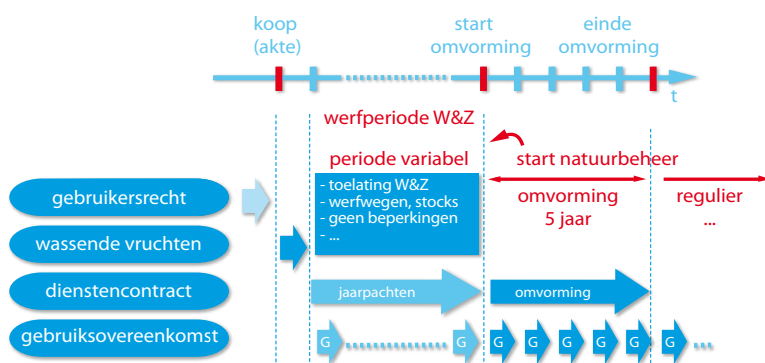
■ OVERSTROMINGSGEBIED

In gebieden die over enkele jaren ontpolderd worden of gebieden die straks veiligheid en natuurherstel combineren, de zogenaamde gecontroleerde overstromingsgebieden met wetlands of getijdennatuur, dienen zich eerst infrastructuurwerken aan. De omvorming van de gebieden gebeurt erna. De timing van de omvorming is afhankelijk van de bouw van dijken, sluizen, ringgrachten en dergelijke.

Tijdens deze werfperiode kunnen landbouwers hun huidige activiteiten voortzetten op de percelen waar nog geen werken plaatsvinden. Wie dit wenst kan hiervoor **jaarpachten** afsluiten met de VLM.

Wanneer deze infrastructuurwerken rond zijn, start de omvorming naar natuurgebied. Bij gecontroleerde overstromingsgebieden met wetland-invulling gebeurt dit via **omvormingscontracten**.

SCHEMA CONVENANTEN OVERSTROMINGSGEBIEDEN

GECONTROLEERD OVERSTROMINGSGEBIED MET GETIJDENNATUURGEBIED BIJ LAAGTIJ

BERGENMEERSEN

DE BUNT

■ VORMEN VAN OMVORMINGSBEHEER

Het inrichtingsplan bepaalt welke beheervorm op het perceel wordt ingesteld.

≡ Zuiver hooilandbeheer

- Tweemaal per jaar maaien op vooraf vastgestelde data
- Bemesten en het gebruik van bestrijdingsmiddelen zijn verboden
- Inkomsten voor landbouwer: vergoeding van 335 euro per hectare per jaar plus de opbrengst (hooi) en eventuele inkomsten uit toeslagrechten

≡ Weidevogelbeheer met begrazen (enkel in een deel van het projectgebied Kalkense Meersen)

- Begrazen met een vastgesteld aantal dieren binnen vastgestelde periodes
- Bemesten en het gebruik van bestrijdingsmiddelen zijn verboden
- Inkomsten voor landbouwer: vergoeding van 185 euro per hectare per jaar plus de opbrengst en eventuele inkomsten uit toeslagrechten

≡ Weidevogelbeheer met maaien en lichte bemesting uit stalmest (enkel in een deel van het projectgebied Kalkense Meersen)

- Tweemaal per jaar maaien op vooraf vastgestelde data
- Lichte bemesting is toegelaten, bestrijdingsmiddelen verboden
- Inkomst voor landbouwer: vergoeding van 260 euro per hectare per jaar plus de opbrengst en eventuele inkomsten uit toeslagrechten

Illustrerend voorbeeld

Een landbouwer bezit en gebruikt een perceel in het projectgebied Kalkense Meersen, gelegen in het vierde verwervingsblok, 'centrum' genaamd, als bestemming wetland (zie kaartje pagina 12). Volgens de kaart van het GRUP zal dit perceel in 2013 de bestemming natuurgebied krijgen.

De landbouwer verkoopt de grond in december 2010. Aangezien hij eigenaar en gebruiker is, krijgt hij dan:

1. een vergoeding voor verlies van gebruik en eigendom
2. een **onderhoudscontract** van 3 jaar (2011 t.e.m. 2013) om de periode tot de start van het omvormingsbeheer te overbruggen
3. een **omvormingscontract** van 5 jaar (2014 t.e.m. 2018)

Bij de verkoop kan de zittende landbouwer dus een langlopende overeenkomst afsluiten voor 8 jaar. Of hij kan ervoor kiezen om te verhuizen door ruilgrond te gebruiken of een volledige bedrijfsverplaatsing.

TOEKOMSTIGE ROL VOOR DE LANDBOUW IN NATUURBEHEER

Bovenop de flankerende maatregelen schakelt het Sigmaplan ook na de realisatie, en dus na het omvormingsbeheer, in een aantal specifieke natuurgebieden landbouwers in voor het beheer. In ruil voor maaien of begrazen, krijgen de landbouwers het gebruik van de percelen toegewezen.

De Vlaamse overheid zal hiervoor gebruiksovereenkomsten toepassen op de gronden die ze verworven heeft en die de bestemming als grasland toegewezen kregen. Zo'n gebruiksovereenkomst heeft voordelen voor beide partijen. Zo ondersteunt de ervaring en vakkennis van de landbouwer het beheer van het natuurgebied

In bepaalde projectgebieden zoals Dijlemonding zijn deelgebieden aangeduid in het GRUP waar economische landbouw mogelijk blijft. Deze gebieden vallen buiten de regeling van natuurbeheer. Daarvoor werken de initiatiefnemers een andere regeling uit.

■ CONTACT:

Heb je vragen over het flankerend landbouwbeleid, neem dan contact op met de Vlaamse Landmaatschappij.

Vlaamse Landmaatschappij (VLM)

VLM Oost-Vlaanderen

Ganzendries 149
9000 Gent
09 244 85 00

VLM Antwerpen

Cardijnlaan 1
2200 Herentals
T 014 25 83 00

VLM Vlaams-Brabant

Diestsevest 25
3000 Leuven
T 016 31 17 00

Waterwegen en Zeekanaal NV (W&Z)

Afdeling Zeeschelde
Lange Kievitstraat 111-113, bus 44
2018 Antwerpen
info@sigmaplan.be
T 03 224 67 11
F 03 224 67 05

Agentschap voor Natuur en Bos (ANB)

Scheldeproject
Gebr. Van Eyckstraat 2-6
9000 Gent
scheldeproject.anb@vlaanderen.be
T 09 265 46 40
F 09 265 45 88

■ COLOFON

Verantwoordelijke uitgever
ir. Wim Dauwe
Waterwegen en Zeekanaal NV
Afdeling Zeeschelde
Lange Kievitstraat 111-113, bus 44
2018 Antwerpen

■ REDACTIE EN FOTO'S:

ANB
JusBox
Soresma
Vilda
Shutterstock
VLM
W&Z

Gedrukt op gerecycleerd papier.

